

quia uterque est voluntarius culpabilisque transgressor sacrorum canonum in materia gravi. Et quamvis in jure nulla reperitur expressa poena contra ipsos, potest superior eos punire poena arbitraria. Zerola in *Praxi episcop.* part. 1, verb. *Ordo*, § *Ad quintum*; Reiffenstuel, lib. 1 *Decretal.*, tit. 11, num. 213 et 204; Barbosa, part. II, *De offic. et potest. episc.*, alleg. 18, num. 14, cum plurimis ibi citatis.

(47. Alia ad rem vide verb. INTERSTITIA.

(48. Ordinati per saltum, vel alias male promoti dispensationem obtinere possunt in casibus occultis a Pœnitentiaria Apostolica. Bened. XIV, const. 93, incip. *Pastor bonus*, § 18. (49. Ordinati a schismaticis, exercitium ordinis non recipiunt, sed absolutionem recipere tenentur, et dispensationem ab irregularitate, et schisma, erroresque abjurare. Idem, constitut. 37, incipient. *Etsi pastoralis*, § 7.

(50. Non ordinati ad sacrum presbyterat. ordinem, qui missam celebrasse, aut confessiones sacramentales audisse reperti fuerint, curiæ sæculari puniendi tradi debent. Idem, constit. 37, incip. *Sacerdos*. (51. Ordinationis probatio in tali casu a reo faciendâ est, nec incumbit fisco onus eam excludendi, ubi ex relatione ordinarii constat eum non promotum fuisse. Idem, *ibidem*, § 5.

(52. Pro ordinum collatione nihil a collatoribus, aut eorum ministris, etiamsi sponte oblatum, est accipiendum. Sic expresse concilium Tridentinum, sess. XXI, cap. 1, *De reformat.*, ibi: « Quoniam ab ecclesiastico ordine omnis avaritiæ suspicio abesse debet, nihil pro collatione quorumcunque ordinum, etiam clericalis tonsuræ, nec pro litteris dimissoriis, aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacunque de causa, etiam sponte oblatum episcopi et alii ordinum collatores, aut eorum ministri quovis prætextu accipiant. » Bened. XIV, *De synodo diocesana*, lib. V, cap. 6, num. 1. Vide tamen verb. TAXA, num. 1.

(53. Sacerdotio initiandum, qui licet omnes consuetas manuum impositiones ab episcopo accepisset, ad episcopum tamen, solita patena cum hostia, et calicis cum vino instrumenta porrigentem, ad alia tunc temporis distractus non accessit, iterum sub conditione esse ordinandum, respondit sacr. cong. Concil. teste eod. Benedicto XIV, *loc. cit.*, lib. VII, cap. 23, n. 1 et 13, qui, ibi, num. 2, ex Isamberto, *De sacram. ordinis*, disp. 3, art. 6, dicit sane ridiculam et plane absurdam esse opinionem illorum qui tenent ante impressionem Evangeliorum in ordinatione diaconorum fuisse eis traditam loco libri Evangeliorum chartam in qua fidei nostræ mysteria erant conscripta.

(54. Episcopus ordines collaturus laudabiliter sub censuris præcipit ne quis canonico impedimento irretitus, aut sine legitimo patrimonio, vel beneficio, ad sacros ordines accedat; sed improbat episcopi protestatio, se non habere intentionem ordinandi irregulares, censuris innodatos, legitimo patrimonio, beneficio, vel litteris di-

missorialibus sui ordinarii carentes, cum ex ipsa variæ oriantur animi anxietates, et etiam prudens dubitatio excitetur, num revera quis fuerit legitime ordinatus, eo quod aliquo ex enuntiatâs impedimentis esset obstrictus. Idem, *loc. cit.*, c. 26, n. 1. Si quis aliquo ex iis impedimentis ordinetur sub tali protestatione, cui alligata fuerit episcopi intentio, erit iterum absolute ordinandus. Si dubia sit episcopi intentio, ordinatio sub conditione erit iteranda. Idem, *ibidem* num. 2. Vide supra, num. 4 et 5, ubi ad id varia afferuntur decreta sac. congregat. Concilii. Quare ad evitandas omnes dubietates, et securius procedendum expedit, ut episcopus se ablineat a simili protestatione, et prius diligenter inquirat de ordinandorum omnimoda idoneitate, et postea in actu collationis ordinum, absolutam habeat intentionem omnes ordinandi quotquot ad ordinationem accesserint, *De synod. dioces.*, l. VIII, c. 11, n. 1 et seq. V. sup. sub n. 5.

(55. Ab ordinibus suspensus, ad superiorem ordinem ascendens, licet grave committat sacrilegium, non incurrit tamen irregularitatem, nam sic non exercet ordines, a quibus est suspensus, ad incurrendam irregularitatem indictam in cap. *Apostolica* 9, De clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante; cap. 1, De sentent. excommunicat., in 6, et cap. 1, De sentent. et re judicata, pariter in 6. Idem, *ibid.*, lib. VII, cap. 67, n. 7, ubi refert sic censuisse sacra cong. Concil. in *Carinolen. seu Neapolitana ordinationis* die 31 Januar. 1688, et multos ad id adducit etiam doctores contra alios oppositum sentientes.

(56. * In sacra congregatione die 31 Martii 1683 agitatum est, num clericus, qui falsaverat testimoniales ordinum præcedentium, adeoque metu censurarum, quæ in eo casu comminari solent in edicto, habuit intentionem non suscipiendi ordinem subdiaconatus qui tunc sibi ab episcopo conferebatur, re ipsa ordinatus esset? Respondit vero die 24 Augusti ejusd. anni, « esse iterum ordinandum sub conditione; nam illa animi perturbatione, qua agitabatur clericus, non satis constare poterat, utrum verum animum suscipiendi ordinem non habuerit. » Bened. XIV, *De sacrific. missæ*, lib. VII, cap. 10, § 13.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

(57. In can. *Neminem* dist. 79, poena suspensionis statuitur, si quis ordines accipiat absque sufficienti patrimonio: « Decrevit sancta synod. vacuum haberi manus impositionem. » In alio canone sanctorum id ipsum verbis hisce decernitur: « Decernimus ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur. » (58. Innocentius III, in c. *Cum secundum*, De præbend. et dignitat., severitatem hanc veterum canonum mitigavit, et obstringit eum qui haud ignarus fraudis, atque imparis patrimonii, contulerit ordines, ut subministret ordinato necessaria ad vitam agendam: « Licet autem prædecessores nostri ordinationes eorum, qui sine certo

titulo promoventur, in injuriam ordinantium irritas esse voluerint et inanes; Nos tamen benignius agere cupientes, tandiu per ordinatores, vel successores eorum provideri volumus ordinatis, donec per eos ecclesiast. beneficia consequantur. » (59. Concil. Trid., sess. XXI, c. 2, *De reform.*, iterum præscripsit veterum canonum poenas illis, qui titulo imparis beneficii, sive pertinentis ad alium quempiam, aut patrimonii fictitii ordinantur: « Antiquorum canonum poenas super ipsos innovando. » Sixtus V, in sua constitutione 91, rursus confirmat suspensionis poenam a priscis sanctionibus inflictam et Clem. VIII in sua const. 40 iis terminis concludit Sixtinam, qui decernuntur a conc. Tridentino.

(60. Patet ex his quod, ut recte judicetur, an ordinatus titulo imparis beneficii, vel ad alium quempiam pertinentis, aut patrimonii fictitii, incurrat suspensionem, investigandum sit, an concilium Trident. dum veterum canonum decreta renovavit, poenam suspensionis promulgaverit, vel solum edixerit, ut qui fraudis conscius ordines administraverit, alimenta præstare debeat ordinato, donec honestam vitæ sustentationem alio pacto consequatur?

(61. Sacra autem congregatio Concilii interpres, cui hæc in re standum omnino est, poenam superius expositam solummodo in eum, qui ordines contulerit, renovatam asseruit, non item suspensionem, nisi forte ordinatus fuerit ante conscius doli et ordinatorem ipsum in fraudem adduxerit. (62. Tunc enim eadem suspensionis poena liberari nequit, uti die 27 Novem. anno 1610 constitutum fuit: « Sacra congregatio Concilii, proposito suprascripto dubio, omnium sententiis censuit hoc casu poenam suspensionis ante concilium non esse correctam, et hodie a Tridentino concilio esse innovatam, et propterea hujusmodi clericum, qui, adhibito dolo, conflictoque titulo, ordinatorem deceptis, esse ipso jure suspensum, carereque ordinum executione. » Confer Fagnanum, in c. *Cum secundum*, n. 63, usque ad finem, de præbend.

ORDO, PROUT EST IMPEDIMENTUM MATRIMONII.

Vid. verb. MATRIMONIUM QUOAD IMPEDIMENTA, art. 2, a num. 1 ad 7.

ORGANA.

Vid. verb. MUSICA, n. 20, et verb. PARAMENTA, n. 37, et verb. SACERDOS, n. 53.

OSTIARIATUS.

Vid. verb. ORDO, ORDINARE, art. 1, num. 3, 4, 28 ad 30.

P

PABULATIO

Vid. verb. BELLUM art. 3, num. 27, 28, 29, et verb. PASCUA per totum; in primo namque loco breviter expenditur pabulationis usus respectu militum tempore belli in terra hostili, et in terra amica; in secundo autem loco pascua declarantur quoad nomen et esse, ac

APPENDIX EDITORUM CASINENSIIUM.

Quoad denegationem ordinum quomodo libet ob occultum crimen, etiam extrajudicialiter, de qua re agit auctor noster, in art. 2, num. 124, et in art. 3, n. 84, lubet notare, quod Fagnanus tradit, in hæc sane verba: « Sacra congreg. (Concilii), re ad Gregor. XIII delata, edidit decisionem, quæ postea perpetuo obtinuit in Dataria, videlicet: « Quotiescunque ordinarius recusaverit quemquam ordinare, committendum esse metropolitanò, vel viciniori episcopo, ut ab eodem ordinario prius requirat, cur recusaverit; quo causam legitimam non allegante, liceat illi eundem recusatum ordinare. » Cap. ad Aures, De tempor. ordinat., n. 22.

In praxi vero in dies videmus servari, quod in hujusmodi casibus S. congregatio Concilii, absque eo quod metropolitano, vel viciniori episcopo hocce negotium demandet, solet per epistolam eundem ipsum ordinarium rogare, quo causas et motiva occulta pro denegatione ordinum sibi (sacræ congregationi) pandat, aperiatque indeque concessionem, vel denegationem hujusmodi decernat. Id quod etiam a sacra congregatione episcoporum et regularium præstari potest. Audiamus clarissim. cardinalium de Luca, qui hæc habet: « Stante decreto concilii Tridentini, sess. XIV, *De reformat.*, cap. 1, non tenetur episcopus exorimere causas denegationis ordinum, neque desuper formare processum, cum non solum ad hujusmodi denegationem, sed etiam ad suspensionem ordinum jam collatorum ex dicto Decreto procedere valeat, etiam per notitias extrajudiciales, ideoque admittenda non est appellatio in forma judiciali, tanquam in causa contentiosa, sed est recurrendum ad ipsam sac. congregationem (Concil.), vel illam episcoporum, quæ, audita episcopi informatione in forma extrajudiciali per litteras juxta stylum, atque cognito an causæ per episcopum allegatæ subsistant necne... decernere solet concessionem vel denegationem... » De benefic., discours. 71, n. 5.

ad quos spectent, nec non quinque traduntur modi, quibus pascendi jus acquiri potest, et per totum exponitur, quod hac de re scitu dignum est.

PACTUM.

ARTICULUS I.

Quoad ea quæ concernunt naturam, divisionem et effectus pactorum.

SUMMARIUM.

1. Pactum unde sic dictum? — 2. Pactum quid sit. — 3. Pactum (omissis aliis minus scitu necessariis divisionibus) præcipue dividitur in pactum nudum, et vestitum. — 4. Pactum nudum quale sit? — 5. Pactum vestitum quale sit? — 6. Pactum pluribus modis vestitur. — 7. Primo vestitur specifico nomine contractus. — 8. Secundo vestitur legis assistentia, seu juris auxilio. — 9. Tertio vestitur coherentia cum contractu nominato. — 10. Quarto vestitur traditione rei, seu impletione promissi. — 11. Quinto vestitur adjectione juramenti. — 12. Sexto vestitur vestimento verborum, seu per stipulationem. — 13. Septimo vestitur litteris seu proprio chirographo. — 14. Primarius ac principalis effectus pactorum est obligatio naturalis. — 15. Princeps, licet sit solutus legibus, nihilominus obligatur ex nudo pacto etiam inito cum propriis subditis. — 16. Princeps ex pacto obligatur jure naturali, et divino, cui etiam Papa et imperator subiciuntur. — 17. Quicumque non servat pacta etiam nuda, dummodo deliberate et serio facta, peccat mortaliter. — 18. Pacta quæcumque ratione naturalis obligationis pariunt quosdam alios notabiles effectus etiam pro foro externo. — 19. Primo igitur quilibet pacta etiam nuda, ac pro foro externo pariunt exceptionem. — 20. Secundo impediunt debiti soluti repetitionem. — 21. Tertio tribuunt jus compensandi. — 22. Quarto quibuslibet pactis etiam nudis potest accedere fidejussor, et efficaciter obligari. — 23. Quinto pacta omnia etiam nuda pariunt facultatem retinendi pignus. — 24. De jure canonico ex pacto nudo datur actio. — 25. De rigore juris civilis ex pacto nudo non datur actio, sed solum exceptio. — 26. Secundum autem hodiernos mores etiam in foro civili datur actio ex pacto nudo. — 27. Subnect. *Add. ex al. man. ad n. 35.*

(1. Pactum est sic dictum a pactione, textu expresso in leg. *Hujus edicti 1, ff. De pactis, § 1, ibi: «Pactum autem a pactione dicitur,»* vel quasi ex pace factum, quia per pacta fieri solet pax, cap. *Pactum 11, De verbor. significat.*, ibi: «Pactum quasi ex pace factum,» et concordat cit. l. *Hujus edicti, § 1, ibi: «Inde etiam pacis nomen appellatum est.»*

(2. «Pactum (165) est duorum, pluriumve in idem placitum consensus.» Sic præcisus verbis definitur in cit. l. *Hujus edicti, § 2, seu ut definitur in l. Pactum 3, ff. De pollicitationibus: «Pactum est duorum consensus, atque conventio;»* et concordat definitio, quæ refertur in cap. *Pactum 11, De verbor. significat.*, ibi: «Pactum dicitur inter partes ex pace conveniens scriptura legibus et mo-

(165) In allegato textu non pactum legitur, sed pactio. Nonnulli quidem doctorum aliquod, alii vero nullum inter pactionem et pactum constituent discrimen. Cujacius quippe censet pacti, seu pactionis appellatione nunquam contineri contractum, sed tantum nomine conventionis definitionem pactionis, quæ hic affertur, non convenire contractui,

ribus comprobata. » Ly enim scriptura, non denotat, quod pactum sine scriptura fieri non possit, sed solum demonstrat, quod solet in pactis interponi scriptura ad faciliorem et clariorem pactorum probationem, ut recte explicat Glossa *ibidem*.

(3. Pactum (omissis aliis minus scitu necessariis divisionibus) præcipue dividitur in pactum nudum et vestitum, seu legitimum, Abbas. in c. *Antigonus 1, De pactis, n. 4* et alii communiter. (4. Pactum nudum est illud, quod in sola conventionione paciscentium consistit; et dicitur nudum, quia stat in puris, simplicibus et nudis finibus conventionionis, sicut ille dicitur nudus, qui est sicuti de utero processit, ut declarant Bartolus in leg. *Juris gentium, § Igitur, n. 1, ff. De pactis; Abbas, in cit. cap. Antigonus 1, De pactis, n. 4; Fagn., ibid., n. 18* et alii passim. Non enim intercedit aliquod extrinsecum, quo vestiatur, videlicet, nec stipulatio, nec solemnitas scripturæ, aut hujusmodi. (5. Pactum vestitum, seu legitimum est illud, quod, præter conventionionem partium, aliquod aliud juris administratum habet, ratione cujus actio civilis in foro externo oritur, leg. *Legitima conventio, ff. De pactis, ibi: «Legitima conventio est, quæ lege aliqua confirmatur, et ideo interdum ex pacto actio nascitur, vel tollitur, quoties lege, vel senatusconsulto adjuvatur;»* et concordat textus in leg. *Juris gentium § 1, et seq., ff. eodem*.

* Rectius mutuanda est pactorum divisio ex ipso textu in l. 5, § 1, ff. *De pactis*. «Conventionionum autem tres sunt species: aut enim ex publica causa fiunt, aut ex privata; privata aut legitima, aut juris gentium. Publica conventio est, quæ fit per pacem, quoties inter se duces belli quædam paciscuntur;» dummodo tamen duces mandatum habeant ex ipso principe, vel princeps ipse paciscatur. In lege autem 6, ff. eodem, definitur quod privata, et «legitima conventio ea est, quæ lege aliqua confirmatur. Et ideo interdum ex pacto actio nascitur, vel tollitur, quoties lege, vel senatusconsulto adjuvatur.» Hæ legitimæ conventiones, vel scripse dicuntur legitimæ, cum specialiter aliqua lege civili confirmantur, vel prætoriarum sunt, cum nulla quidem civili lege, sed jure prætorio specialiter confirmantur, ut conventio de hypotheca. Privata conventio juris gentium illa est, quæ nec ulla lege civili, nec prætoriarum confirmata est, sed unice pendet ex privatorum arbitrio. Conventionionum etiam celeberrima divisio est in contractus tam nominatos quam innominatos et in

qui contractus præter duorum consensum, adhuc aliquid habet, scilicet aut nomen, aut causam. Contra Gerardus Noodi, pactum et pactionem largo sensu idem sonare, ad conventionem, ut tam contractus, quam pacta simpliciter dicta complectatur, et eo sensu pactionem hic definiiri.

pacta strictè dicta. Enimvero, ut ait textus in dicta l. 1, § 4, ff. eod., «Conventioniones pleræque in aliud nomen transeunt, veluti in emptionem, in locationem, in pignus, vel in stipulationem.» Hæ conventiones dicuntur contractus nominati, quæ scilicet inter innumeras conventionionum species selectæ a primis juris auctoribus, ut actionem certam parerent sub certo ac speciali nomine. Omnes aliæ conventiones nomen quidem non habent, sed si habeant causam, id est, si in his intervenerit aliquod factum, aut alicujus rei datio, per quod factum dationemve conventio impleri ex una parte cæpta sit, sunt contractus et hi dicuntur contractus innominati. Denique conventiones, quæ nec nomen, nec causam habent, sunt conventioniones simpliciter dictæ, seu pacta strictè dicta. Hæ pacta strictè dicta sunt vel legitima, vel prætoriarum, vel adjecta alicui contractui, vel nuda de quibus in decursu agemus.

Est et alia pactorum divisio, quod «pactorum quædam in rem sunt, quædam in personam,» l. 7, § 8, ff. *Hoc tit. In rem* sunt, cum nulla sit limitatio personarum, quibus prodesse pactum debeat. *In personam* sunt, cum hoc agitur, ut pacti utilitas ultra certam personam non porrigatur, puta ultra personam paciscentis v. g. Pacta «in rem sunt, quoties generaliter paciscor, ne petam; in personam, quoties ne a persona petam, id est ne a Lucio Titio petam.» Hinc patet discriminis ratio inter utramque pacti speciem; nimirum pactum *in rem* omnibus prodest, quibus pactum prodesse posse videbimus. Contra vero in personali pacto, ut «Si quis paciscatur, ne a se petatur, sed ut ab hærede petatur, hæredi exceptio non proderit,» l. 17, § 3, ff. *Hoc tit.* Multo minus proderit fidejussoribus et similibus personis. Nam generaliter «personale pactum ad alium non pertinere, quemadmodum nec ad hæredem,» Labeo, ait l. 25, § 1, ff. *Hoc tit.*

Vidimus quæ pacta dicantur *in rem* quæ *in personam* et in quo differant. «Utrum autem in rem, an in personam pactum factum sit, non minus ex verbis quam ex mente convenientium æstimandum est. Plerumque enim, ut et Peditus ait, persona pacto inseritur, non ut personale pactum fiat, sed ut demonstraretur cum quo pactum factum est.» Ita docet Ulpianus, in l. 7, § 8, ff. *Hoc tit.*, vers. *Utrum*. Cum in limitando ad certas personas pacti effectus mens convenientium magis quam verba attendi debeant, hinc sequitur, quod Papinianus definit in specie sequenti: «Pater qui dotem promissit, pactus est, ut post mortem suam, in matrimonio sine liberis defuncta filia, portio dotis apud hæredem suum fratrem remaneret. Ea conventio liberis e socero postea susceptis, et hæredibus testamento relictis per exceptionem doli proderit, cum inter contrahentes id pactum sit, ut hæredibus consulatur, et illo tempore, quo pater alios filios non habuit, in fratrem suum judicium supremum contulisse videatur.» l. 40, § 3, ff. *Hoc tit.* Nam etsi liberi paciscentis verbis pacti non contineantur, quam ob causam

non competit illis exceptio pacti, nihilominus continentur sententia pacti. Etenim pater, qui fratri suo, quem sibi hæredem fore putabat, dotis portionem reddi pactus est, multo magis voluisset eam liberis suis reddi, si liberos se suscepturum scivisset. Et inde manifeste eruitur hæc voluntas, quod liberos illos testamento hæredes reliquerit, cum antea fratrem hæredem instituisset, eique quasi hæredi pactus esset. Illud etiam patet, quod *tale pactum PROFITEOR TE NON TENERI*, non in personam dirigitur, sed cum generale sit, locum inter hæredes quoque litigantes habebit, ut pariter docet Papinianus in dicta l. 40, ff. *Hoc tit.* Divisionem pactorum *in rem*, et *in personam* fecimus ex parte ejus, cui quid promittitur. Similis divisio fieri potest ex parte alterius paciscentis, qui promittit. Possunt autem pacta sic esse in rem ex una parte et in personam ex alia. Et quidem «si ex altera parte in rem, ex altera in personam pactum conceptum fuerit; veluti ne ego petam, vel ne a te petatur; hæres meus ab omnibus vobis petitionem habebit et ab hærede tuo omnes petere poterimus.» l. 57, § 1, ff. *Hoc tit.*

Quemadmodum hactenus recensitæ sunt divisiones conventionionum simpliciter dictarum, ita inopportuna non erit enumerare divisiones contractuum, qui ab hujusmodi conventionibus procedunt. Contractus quippe dividuntur ratione originis, in civiles et juris gentium; ratione obligationis, quam pariunt, *unilaterales*, qui scilicet unum tantum in contrahentibus obligant, et *bilaterales* seu synallagmaticos, qui obligant utrinque. Ratione eorum effectus circa judicia, dividuntur in contractus stricti juris et bonæ fidei; ita dicti, quia in actionibus, quæ ex his descendebant, libera facultas judici permittebatur judicandi quod æquum ac bonum sibi videretur. Contra erat strictus formulæ, quæ ex contractibus stricti juris dabatur.*

(6. Pactum pluribus modis vestitur, seu jure civili confirmatur, et hos præcipuos modos enumerat Glossa magna in cit. l. *Juris gentium, § Sed cum nulla*, verb. *Quinimo, ff. De pactis; Bartolus, ib.; Pirhing, lib. 1 Decret., tit. 35, a num. 4; Reiffenstuel, ib., a n. 20, et alii passim.*

(7. Primo igitur vestitur, si pactum simplex transeat in contractum specificum, seu nominatum, seu in genere perfectum, v. g. in emptionem, venditionem, locationem, commodatum, depositum, et hujusmodi; generatim enim omnes contractus nominati sunt vestiti, et pariunt actionem, quando in suo genere sunt perfecti. Citat. l. *Juris gentium, § 1, ff. De pactis.*

(8. Secundo, pactum nudum, seu simplex vestitur, seu confirmatur legis assistentia, seu juris auxilio, ita ut ex eo oriatur actio civilis ex juris privilegio, ut colligitur ex l. *Legitima 6, De pactis, et notat Glossa, ib.* Sic quippe ex simplici donatione, postquam acceptata est ante traditionem rei, jure novo codicis oritur actio civilis ad rei ita promissæ traditionem; l. *Si quis 55,*